

## Chambre des Représentants

17 JUILLET 1945.

### PROPOSITION DE LOI

instituant une consultation nationale  
au sujet de la question royale.

### DEVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

La proposition que nous avons l'honneur de soumettre à vos délibérations est née, tout naturellement, des complications extraordinaires que le problème royal a fait surgir en ces derniers temps. Ce problème tient en quelque sorte en suspens toute l'activité politique du pays. Il a aussi des répercussions très pénibles sur notre redressement intérieur et sur notre prestige à l'étranger. Convient-il, oui ou non, que le Roi Léopold III conserve l'exercice de sa haute charge constitutionnelle? Si convaincus que nous soyons du droit pour le Chef de l'Etat de reprendre *ipso facto* toutes ses prérogatives du jour où est venue à cesser pour lui l'impossibilité de régner qui résultait du fait de l'ennemi, nous ne pouvons contester que, dans notre pays où tous les pouvoirs émanent de la Nation, les avis ne soient très divergents sur cette reprise. Mais comment permettre à l'opinion publique de se dégager clairement et sans aucun retard? Des élections législatives, résultant soit d'une dissolution des Chambres, soit du renouvellement normal de la représentation nationale, ne fourniraient que des indications très imparfaites et conjecturales, ces élections étant avant tout une compétition entre les partis politiques, compétition où un problème d'un caractère aussi insolite et spécial que celui-ci devrait forcément être noyé dans la complexité des autres questions de toute nature sur lesquelles le corps électoral est amené à se prononcer.

La consultation que nous vous proposons d'organiser

## Kamer der Volksvertegenwoordigers

17 JULI 1945.

### WETSVOORSTEL

houdende instelling van een volksraadpleging  
aangaande de Koningskwestie.

### TOELICHTING

MEVROUWEN, MIJNE HEEREN,

Het voorstel dat wij de eer hebben aan uw besprekingen te onderwerpen, is heel eenvoudig ontstaan uit de buitengewone verwikkelingen waartoe de koningskwestie den laatsten tijd aanleiding heeft gegeven. Dit vraagstuk laat, om zoo te zeggen, gansch de politieke bedrijvigheid van het land in de onzekerheid. Het heeft ook een uiterst bedenkelijken terugslag op ons binnenlandsch herstel en op ons aanzien in het buitenland. Betaamt het al dan niet dat Koning Leopold III de uitoefening van zijn verheven grondwettelijk ambt behoudt? Hoe overtuigd ook wij zijn van het recht van het Staatshoofd om *ipso facto* al zijn prerogatieven te hernemen den dag waarop voor hem de onmogelijkheid om te regeeren wegvalt, die te wijten was aan den vijand, kunnen wij niet betwisten, dat in ons land waar al de machten uitgaan van de Natie, de meeningen over deze hervatting ver uiteenloopen. Hoe echter aan de openbare meening de gelegenheid geven om duidelijk en zonder langer uitstel haar stem te laten hooren? Wetgevende verkiezingen, ten gevolge ofwel van een ontbinding van de Kamers, ofwel ten gevolge van de normale vernieuwing van de volksvertegenwoordiging, zouden slechts zeer onvolkomen en op gissingen berustende uitslagen opleveren, daar deze verkiezingen, in de eerste plaats, een competitie zijn tusschen de politieke partijen, waarbij een vraagstuk van zoo ongewonen en bijzonderen aard noodgedwongen zou in 't gedrang komen wegens de vele andere vraagstukken van allen aard waarover het kiezerskorps uitspraak zou moeten doen.

De raadpleging die wij U voorstellen in te richten, lijkt

nous apparaît comme un moyen simple, pratique, certain, de révéler le véritable sentiment de la Nation sur le problème qui fait aujourd'hui l'objet de tant de discussions et de polémiques. Aucune formule ne semble plus conforme à une conception démocratique de la souveraineté populaire. Sans avoir d'autre portée juridique que celle d'une enquête ou d'une sorte de pétition solennelle, cette consultation, suivant la réponse qu'elle comportera, ne pourra manquer d'éclairer les pouvoirs publics sur la solution définitive qu'il s'agira de donner au problème royal.

A plusieurs reprises, des propositions de consultation populaire ont été soumises au Parlement, ayant souvent pour elles l'autorité et l'expérience de membres éminents de la représentation nationale. C'est ainsi que le 4 juillet 1899, MM. Lorand, Vandervelde, Alfred Jourez, Louis Bertrand, Magnette, Léon de Fuisseaux, déposèrent une proposition de loi établissant une consultation populaire sur la question de la réforme électorale. Prise en considération par la Chambre à l'unanimité, elle fit l'objet, avec d'autres propositions, d'un rapport de M. Ligy et fut rejetée par la Chambre le 25 octobre 1899.

A leur tour, MM. Paul Janson, Dufrane-Friart, Georges Tonnelier, Lorand, Vande Walle et Hambursin proposèrent, le 11 juin 1901, une consultation sur le maintien ou la suppression du vote plural, dont la prise en considération fut repoussée par la Chambre le 28 juin 1901. Une autre proposition de loi organisant une consultation du corps électoral sur la proposition d'acquisition de la Colonie du Congo fut introduite le 9 avril 1908 par MM. Hubin, Furnémont, Bertrand, Demblon et Destrée. Signalons aussi la proposition que déposèrent, le 17 avril 1913, MM. Lorand, Fléchet, Cocq, Buisset, Braun et Delvaux, qui instituait une consultation du corps électoral au sujet de l'opportunité de la révision de la Constitution. N'ayant pas été soumise à la formalité de la prise en considération, cette proposition devint caduque par la dissolution des Chambres en 1919. Il conviendrait aussi de rappeler des propositions de consultation déposées au Sénat, en 1901, par M. Paul Janson sur la réforme militaire et, en 1908, par M. Hanrez sur l'annexion du Congo.

La proposition actuelle est-elle de nature à susciter quelque objection d'ordre constitutionnel? S'il en était ainsi, nous pourrions nous borner à invoquer les arguments mis en lumière par les auteurs des initiatives que nous venons de rappeler.

Dans les développements de sa proposition de 1899, M. Georges Lorand écrit: « Rien dans la Constitution n'interdit de recourir à cette consultation, forme perfectionnée du droit d'enquête que nous possédons incontestablement. Il a même été dit, lors de la révision, que la Constitution n'interdit pas aux Chambres de pratiquer volontairement le referendum. Mais ici, il ne s'agit même pas de cela... Il s'agit d'établir clairement quelles sont les préférences de l'opinion ». Revenant en 1913 sur la même question, M. Georges Lorand écrit dans ses développements: « On

ons een eenvoudig, practisch, zeker middel om het waar gevoelen van de Natie te doen kennen over het vraagstuk dat thans het voorwerp is van zooveel discussie en twist-geschied. Geen formule lijkt meer te strooken met een democratische opvatting van de volkssoevereiniteit. Zonder een andere juridische draagwijdte te hebben dan deze van een onderzoek of van een soort plechtige petitie, zal deze raadpleging, naargelang het antwoord dat er op zal worden gegeven, ongetwijfeld een vingerwijzing zijn voor de Regeering omtrent de definitieve en passende oplossing die aan het koninklijk vraagstuk moet worden gegeven.

Herhaaldelijk werden voorstellen betreffende de volksraadpleging aan het Parlement voorgelegd, vaak gesteund door het gezag en de ervaring van vooraanstaande leden van de volksvertegenwoordiging. Zoo werd, op 4 Juli 1899, door de heeren Lorand, Vandervelde, Alfred Jourez, Louis Bertrand, Magnette, Léon De Fuisseaux, een wetsvoorstel ingediend houdende inrichting van een volksraadpleging over het vraagstuk van de kieshervorming. Het werd eenparig door de Kamer in overweging genomen en, na verslag van den heer Ligy, op 25 October 1899, door de Kamer verworpen.

Op hun beurt, stelden de heeren Paul Janson, Dufrane-Friart, Georges Tonnelier, Lorand, Van de Walle en Hambursin, op 11 Juni 1901, een volksraadpleging voor omtrent het behoud of de afschaffing van het meervoudig stemrecht waarvan de inoverwegingneming op 28 Juni 1901 door de Kamer werd verworpen. Een ander wetsvoorstel tot raadpleging van het kiezerskorps over het voorstel tot verwerving van de Congo-kolonie werd, op 9 April 1908, ingediend door de heeren Hubin, Furnémont, Bertrand, Demblon en Destrée. Vermelden we nog het voorstel, dat, op 17 April 1913, werd ingediend door de heeren Lorand, Fléchet, Cocq, Buisset, Braun en Delvaux, en waarbij een raadpleging van het kiezerskorps werd ingericht aangaande de gepastheid de Grondwet te herzien. Daar het niet werd onderworpen aan de formaliteit van de inoverwegingneming, verviel dit voorstel ten gevolge van de ontbinding van de Kamers, in 1919. Bovendien moet nog melding worden gemaakt van de voorstellen tot raadpleging, in den Senaat ingediend, in 1901, door den heer Paul Janson over de hervorming van het leger en, in 1908, door den heer Hanrez over de inlijving van Congo.

Is het huidig voorstel van dezen aard, dat het aanleiding kan geven tot cenig grondwettelijk bezwaar? Ware zulks het geval, dan zouden we ons er kunnen bij bepalen te verwijzen naar de bewijsvoering die de indianers van de hierboven vermelde voorstellen hebben doen gelden.

In de toelichting van zijn voorstel van 1899, schrijft de heer Georges Lorand: « Niets in de Grondwet verzet er zich tegen, dat tot deze raadpleging wordt overgegaan, die de vervolmaakte vorm is van het recht van onderzoek dat wij onbetwistbaar bezitten. Bij de herziening werd zelfs gezegd, dat de Grondwet aan de Kamers niet verbiedt vrijwillig het referendum door te voeren. In dit geval, gaat het zelfs hierover niet... De bedoeling is, duidelijk vast te stellen welke de voorkeur van de opinie is ». In 1913, kwam de heer Georges Lorand op dezelfde kwestie

a contesté la constitutionnalité d'une telle consultation. Or, la Constitution ne la défend pas et elle ne limite que les droits du pouvoir royal, non ceux des Chambres. Le principe fondamental de la Constitution belge, c'est la souveraineté de la Nation de qui émanent ici tous les pouvoirs; c'est la souveraineté de l'opinion publique. Si l'on avait pu concevoir en 1830 la possibilité pratique de consulter la Nation elle-même sur ses affaires comme on le peut aujourd'hui seulement, grâce aux progrès matériels et intellectuels de toutes sortes qui ont été réalisés, il ne paraît pas douteux que les constituants, qui voulaient, avant tout, assurer à la Nation le droit de se gouverner elle-même par la libre discussion des idées, se seraient bien gardés de mettre un obstacle à une telle consultation populaire. D'ailleurs, ils ont donné aux Chambres le droit d'enquête et aux citoyens le droit de pétition. Ce que nous proposons peut être considéré comme une enquête sur l'opinion des électeurs sur un point déterminé, d'importance capitale, sur lequel il n'est pas douteux qu'ils ont tous une opinion, mais à propos duquel il y a doute sur le point de savoir quelle est leur opinion. D'autre part, c'est une organisation nouvelle du droit de pétition entouré de garanties de secret qui permettent à tous les électeurs d'émettre librement leur opinion ». Revenant en 1908, dans sa proposition relative à l'annexion du Congo sur un argument important, signalé déjà par les auteurs de la proposition de 1899, M. Hubin dit dans ses développements : « Il est à noter que lors de la revision de la Constitution, le Gouvernement d'alors, d'accord avec le Roi, s'était prononcé en faveur d'une consultation directe des électeurs, sous certaines conditions que la Constitution nouvelle aurait réglementées. La proposition a été retirée, mais M. Beernaert, Chef du Cabinet, a déclaré que ce retrait n'impliquait pas l'interdiction de recourir dans un cas donné, à la mesure proposée, qui n'est en somme qu'un mode d'exercice du droit d'enquête qui appartient aux deux Chambres ».

A toutes ces citations, ajoutons quelques remarques personnelles :

Certes, toute forme de « referendum » qui implique une participation directe et immédiate des citoyens à l'exercice même de la puissance publique — et il en serait ainsi d'un referendum *ante legem* ou *post legem* — serait, à notre avis, incompatible avec les principes fondamentaux du droit constitutionnel belge. Il n'y a, en effet, d'autres pouvoirs que ceux établis par la Constitution, et ces pouvoirs doivent être exercés par les organes désignés à cette fin par la Constitution et par eux seuls.

C'est pourquoi le législateur ne pourrait, sans porter atteinte aux principes constitutionnels réglant la répartition des pouvoirs, admettre le corps électoral à participer directement à la confection des lois ou à prendre une décision quelconque sur des questions relevant de la compé-

terug en schreef hij in zijn toelichting : « Men betwistte de grondwettelijkheid van soortgelijke volksstemming. Welnu, de Grondwet verbiedt ze niet; zij beperkt enkel de rechten van de koninklijke macht, niet die van de Kamers. Het hoofdbeginsel van de Belgische Grondwet berust op 's lands soevereiniteit, waaruit al de machten voortspuiten; 't is de soevereiniteit van de openbare denkwijze. Had men in 1830 kunnen voorzien dat het practisch mogelijk zou geweest zijn, de natie zelve te raadplegen over haar zaken, zooals het slechts thans mogelijk is, dank zij den materieelen en verstandelijken vooruitgang op elk gebied, dan schijnt het niet te betwijfelen, dat de Grondwetgevers, die vooral aan de Natie het recht wilden verzekeren om zichzelf te besturen door de vrije bespreking van de gedachten, wel zouden nagelaten hebben, soortgelijke volksstemming te bemoeilijken. Overigens, zij kenden aan de Kamers het recht van onderzoek en aan de ingezetenen het recht van petitie toe. Wat wij voorstellen, kan worden beschouwd als een onderzoek naar de zienswijze van de kiezers omtrent een bepaalde zaak, van hoofdzakelijk belang; allen hebben ongetwijfeld een zienswijze hieromtrent, doch men weet niet met zekerheid welke die zienswijze is. Anderzijds geldt het een nieuwe inrichting van het recht van petitie met al de waarborgen van geheimhouding, waardoor al de kiezers hun meening vrijelijk kunnen uitbrengen. » Terugkomend, in 1908, in zijn voorstel betreffende de inlijving van Congo, op een belangrijk argument, reeds door de indieners van het voorstel van 1899 aangevoerd, verklaart de heer Hubin in zijn toelichting : « Aan te merken valt, dat bij de herziening van de Grondwet, de toenmalige Regeering, zich, in verstandhouding met den Koning, uitgesproken had ten voordeele van een rechtstreeksche raadpleging van de kiezers, onder zekere voorwaarden, die de nieuwe Grondwet zou hebben geregeld. Het voorstel werd ingetrokken, maar de heer Beernaert, hoofd der regeering, verklaarde, dat deze intrekking niet inhield dat het verboden zou zijn, in een bepaald geval, tot den voorgestelden maatregel, die in den grond slechts een wijze van uitoefening is van het recht van onderzoek dat aan de twee Kamers toebehoort, over te gaan. »

Aan al deze aanhalingen voegen wij eenige persoonlijke opmerkingen toe :

Zeker, elke vorm van « referendum » die een rechtstreeksche en onmiddellijke deelneming van de burgers aan de uitoefening zelf van de openbare macht insluit, zou — en dit ware het geval met een referendum *ante legem* of *post legem* — naar onze meening onverenigbaar zijn met de grondbeginselen van het Belgisch grondwettelijk recht. Inderdaad, er zijn geen andere machten dan deze vastgelegd door de Grondwet en deze machten moeten worden uitgeoefend door de organen daartoe door de Grondwet aangewezen en door deze machten alleen.

Om deze reden, zou de wetgever, zonder afbreuk te doen aan de grondwettelijke beginselen die de verdeling der machten regelen, het kiezerskorps niet kunnen toelaten rechtstreeks deel te nemen aan het maken der wetten of een beslissing te nemen over kwesties behorend tot de

tence des organes auxquels la Constitution réserve l'exercice de la souveraineté nationale.

Pareil résultat ne pourrait être atteint sans une révision préalable de la Constitution.

Mais nous croyons qu'il n'en est pas de même en ce qui concerne une demande d'avis à titre purement consultatif.

Cette forme de consultation populaire n'est certes pas prévue par la Constitution. Mais elle n'est pas interdite et, point essentiel, elle ne modifie en rien le jeu des institutions constitutionnelles.

Tandis que le Roi n'a d'autres pouvoirs que ceux que lui attribue la Constitution, le Parlement, par contre, a, dans le domaine législatif, tous les pouvoirs que la Constitution ne lui dénie pas.

L'esprit de la Constitution ne s'oppose nullement à ce que le Parlement vote une loi permettant de recueillir l'avis du pays sur une question qui doit faire l'objet des délibérations des Chambres.

Dans son ouvrage bien connu sur *Le Droit constitutionnel et la Belgique* (tome II, n° 179), Orban, après avoir fait observer que, dans notre régime constitutionnel, le pouvoir législatif ne comporte que trois branches: le Roi, la Chambre des Représentants et le Sénat, écrit ce qui suit: « Il n'est pourtant pas interdit de voir dans le corps électoral, élisant les Chambres, un organe indirect de l'autorité législative; cet organe, à vrai dire, ne légifère pas, mais il dispose du droit très effectif et très régulier d'exercer, sur la marche et les décisions du législateur, une influence considérable; ses élus sont, en fait, contraints de subir ses impulsions et d'être les interprètes de ses opinions et de ses desiderata. Comment, dès lors, l'exclure tout à fait de l'organisation législative? »

La Constitution, en son article 40, reconnaît aux Chambres le droit de procéder à des enquêtes. Ce droit n'est soumis à aucune restriction, ni quant à l'objet, ni quant à l'étendue ou à la forme de l'enquête. Une enquête parlementaire pourrait parfaitement s'étendre à tous les citoyens capables d'émettre une appréciation.

Lors de la révision de la Constitution, en 1893, la Commission du Sénat, tout en concluant au rejet de la proposition du gouvernement tendant à faire attribuer au Roi le droit de referendum, admettait que, sans qu'il fût nécessaire de modifier l'article 26, les Chambres, usant de leur droit d'enquête, pouvaient recourir à des consultations populaires en vue de s'éclairer (Sénat, Séance du 3 août 1893, *Annales parlementaires*, n. 497, reproduit dans Beltjens, la Constitution belge révisée, pages 50 et 51). Cette opinion ne fut pas combattue au cours des débats parlementaires que la question suscita. Au contraire, le comte Goblet d'Alviella, sans être contredit, déclara nettement qu'en rejetant la révision de l'article 26, le Sénat n'enten-

bevoegdheid der organen waaraan door de Grondwet de uitoefening van de volkssouvereiniteit wordt voorbehouden.

Dergelijk resultaat zou niet zonder een voorafgaande herziening der Grondwet kunnen worden bereikt.

Maar wij zijn van oordeel, dat niet hetzelfde geldt wat betreft een vraag om advies, louter van raadgevenden aard.

Die vorm van volksraadpleging wordt, gewis, niet door de Grondwet voorzien. Hij is echter niet verboden en, wat van hoofdzakelijk belang is, hij wijzigt in geen enkel opzicht den gang der nationale instellingen.

Ofschoon de Koning over geen andere machten beschikt dan die welke hem door de Grondwet worden toegekend, heeft het Parlement, daarentegen, op wetgevend gebied, alle machten die het door de Grondwet niet worden onzegd.

De geest van de Grondwet verzet er zich geenszins tegen, dat door het Parlement een wet zou worden aangenomen waardoor het mogelijk zou zijn het advies van het land in te winnen nopens een kwestie die het voorwerp moet uitmaken van de beraadslagingen der Kamers.

In zijn welbekend werk over « *Le droit constitutionnel de la Belgique* » (Deel II, n° 179), schrijft Orban, na er op te hebben gewezen dat, in ons grondwettelijk stelsel, de wetgevende macht uit drie takken bestaat: den Koning, de Kamer der Volksvertegenwoordigers en den Senaat: « Het is nochtans niet uitgesloten, in het kiezerskorps waardoor de Kamers worden verkozen een onrechtstreeksch orgaan te zien van het wetgevend gezag; in werkelijkheid, verricht dit orgaan geen wetgevenden arbeid, doch het beschikt over het zeer daadwerkelijk en zeer regelmatig recht, op den gang en op de beslissingen van den wetgever een aanzienlijken invloed uit te oefenen; zijn gekozenen zijn, door dit feit, er toe genoopt zijn aansporingen te ondergaan en de tolken te zijn van zijn opinies en wenschen. Hoe kan dit, derhalve, volkomen uit de wetgevende organisatie worden geweerd? »

In haar artikel 40 kent de Grondwet aan de Kamers het recht toe onderzoeken in te stellen. Dit recht is aan geen enkele beperking onderhevig, noch wat het voorwerp noch wat de uitgebreidheid of den vorm van het onderzoek betreft. Een parlementair onderzoek zou zich heel goed kunnen uitstrekken tot alle burgers die in staat zijn een oordeel uit te spreken.

Bij gelegenheid van de herziening van de Grondwet in 1893, gaf de Commissie van den Senaat, hoewel zij tot de verwerping besloot van het voorstel van de Regeering waarbij aan den Koning het recht van referendum werd verleend, toe dat, zonder dat het zou noodig zijn artikel 26 te wijzigen, de Kamers, gebruik makend van hun recht van onderzoek, hun toevlucht konden nemen tot volksraadplegingen met het doel zich te laten voorlichten. (Senaat, Vergadering van 3 Augustus 1893, *Parl. Hand.*, blz. 497, overgenomen in Beltjens, La Constitution belge révisée, blz. 50-51). Die meening werd gedurende de parlementaire besprekingen, tot dewelke die kwestie aanleiding had gegeven, niet bestreden. Integendeel, Graaf Goblet d'Al-

daît pas repousser aussi le referendum, *même dans les limites où il aurait pu s'exercer autrefois (ibid)*. Il résulte de l'ensemble de la discussion qu'en s'exprimant ainsi, l'honorable sénateur visait l'exercice, par les Chambres, de leur droit d'enquête sous forme de consultation populaire.

La doctrine, dans laquelle on ne trouve sur la controverse qui nous occupe que des commentaires extrêmement succints, partage le même avis.

Dor et Braas, dans leur traité « La Constitution », publié dans les *Novelles*, s'expriment de la manière suivante (n° 393) : « Il n'y a pas d'autres pouvoirs que ceux établis par la Constitution. Cette règle se déduit notamment de l'article 25 *in fine*. On ne pourrait donc établir en Belgique un Conseil d'Etat muni d'un véritable pouvoir de décision dans l'ordre de la création de normes juridiques générales, *ni donner une autre valeur que celle d'une enquête consultative à un referendum* ».

Orban (tome II, n° 2) émet la même opinion : « Les pouvoirs, dit-il, doivent être exercés par les organes que la Constitution établit et par eux seuls. Ainsi, le pouvoir législatif ne peut être exercé que par le Roi et les deux Chambres (art. 26). On ne pourrait donc y faire participer, *du moins à titre d'autorité*, d'autres organismes, un Conseil d'Etat par exemple, ou le corps électoral (referendum) ».

Dans le même sens, on peut citer Beltjens (*op cit.*, art. 26, page 336).

A notre connaissance, les autres commentateurs de la Constitution n'abordent pas cette matière.

Nous pouvons donc conclure de tout ce qui précède que les Chambres peuvent, sans violer les principes constitutionnels, demander à la Nation un avis sur une question qui rentre, en dernière analyse, dans le cadre de leurs attributions.

\*\*

Quant aux modalités de la consultation que nous vous proposons, elles doivent logiquement s'inspirer des principes généraux qui régissent les élections législatives. Tous les Belges, hommes ou femmes, âgés de 21 ans accomplis, devront être appelés à y participer. Ils voteront dans la commune de leur domicile sur le vu de leurs cartes d'identité et de ravitaillement. Ils émettront leur avis au moyen d'un bulletin imprimé qui leur sera distribué par le bureau de vote. Ce bulletin portera deux cases à noircir, surmontées l'une du mot *oui*, l'autre du mot *non*, dans les deux langues nationales. Il appartiendra au Gouvernement d'arrêter toutes les mesures pratiques relatives à cette consultation à laquelle s'appliqueront les dispositions concernant l'obligation et le secret du vote. Il va de soi que ceux et celles qui auraient subi des condamnations du chef de leur activité antipatriotique ou qui seraient détenus pour faits d'incivisme ne pourraient participer à cette consultation de la Nation.

viella verklaarde duidelijk, zonder te worden tegengesproken, dat de Senaat, door de herziening van artikel 26 te verwerpen, niet bedoelde dat ook het referendum, *zelfs binnen de perken waarin dit voorheen had kunnen uitgeoefend worden*, moest worden verworpen (*ibid.*). Uit gansch de bespreking blijkt, dat de achtbare senator, door zich aldus uit te drukken, de uitoefening door de Kamers van hun recht van onderzoek onder vorm van volksraadpleging bedoelde.

De leer, in dewelke men over het twistpunt dat onze aandacht gaande houdt slechts heel bondige commentaren vindt, deelt dezelfde meening.

Dor en Braas drukken zich in hun werk « La Constitution » verschenen in *Les Novelles* volgenderwijze uit (n° 393) : « Er zijn geen andere machten dan deze door de Grondwet bepaald. Deze regel wordt, namelijk, afgeleid uit artikel 25, *in fine*. Men zou dus, in België, geen Raad van State met een ware beslissende bevoegdheid in de orde van de vestiging van algemeene juridische normen kunnen oprichten, *noch een andere waarde dan deze van een raadgevend onderzoek verleenen aan een referendum*. »

Orban (Deel II, n° 2) drukt dezelfde meening uit : « De machten, verklaart hij, moeten worden uitgeoefend door de organen die de Grondwet instelt en alleen door hen. Aldus kan de wetgevende macht slechts uitgeoefend worden door den Koning en beide Kamers (art. 26). Men zou er dus niet, *ten minste ten beslissenden titel kunnen laten aan deelnemen*, andere organismen bij voorbeeld een Raad van State, of het kiezerskorps (referendum) ».

Men kan, in denzelfden zin, Beltjens aanhalen (*op cit.*, art. 26, blz. 336).

Bij ons weten, laten de andere commentatoren van de Grondwet deze stof onbesproken.

Wij kunnen dus uit alles wat voorafgaat besluiten, dat de Kamers, zonder inbreuk te plegen op de grondwettelijke beginselen, aan de Natie een advies mogen vragen over een vraagstuk dat, in laatste instantie, binnen het kader van hun attributies valt.

\*\*

Wat de modaliteiten betreft van de raadpleging die wij U voorstellen, moeten zij, logisch, ingegeven zijn door de algemeene beginselen die de wetgevende verkiezingen beheerschen. Al de Belgen, mannen of vrouwen, ten volle 21 jaar oud, moeten geroepen worden om er deel aan te nemen. Zij zullen stemmen in de gemeente van hun woonplaats op het vertoon van hun identiteits- en ravitailleeringskaarten. Zij zullen hun meening uitdrukken door middel van een gedrukt stembriefje, dat hun zal worden rondgedeeld door het stembureau. Dit stembriefje zal twee zwart te maken vakjes hebben, het een met het woord *ja*, het andere met het woord *neen*, in de beide landtalen, bovenaan. De Regeering neemt dan alle praktische maatregelen betreffende deze raadpleging waarop de bepalingen zullen van toepassing zijn betreffende den stemplicht en het geheim van de stemming. Het spreekt vanzelf, dat wie veroordeelingen hebben ondergaan uit hoofde van anti-vaderlandsche bedrijvigheid of gevangen

Nous exprimons l'espoir que cette demande d'avis pourrait avoir lieu d'urgence dans le courant du mois de juillet ou, au plus tard, au mois d'août prochain. Le meilleur moyen de calmer les esprits est d'ouvrir la voie à une solution de sagesse en dissipant l'incertitude et l'équivoque qui obscurcissent un problème aussi grave que délicat. Permettre au sentiment national de s'exprimer en toute liberté et en toute clarté, tel est le but auquel nous vous convions.

zitten wegens feiten van burgerontrouw niet zouden mogen deelnemen aan deze raadpleging van de Natie.

Wij drukken de hoop uit, dat deze vraag om advies dringend zou plaats hebben in den loop van de maand Juli of, ten laatste, in Augustus aanstaande. Het beste middel om de gemoederen te bedaren, bestaat er in den weg te openen tot een oplossing van wijsheid om de onzekerheid en dubbelzinnigheid op te helderen die een zoo ernstig als kiesch vraagstuk benevelen. Aan het nationaal gevoelen toe te laten om zich in volle vrijheid en in volle klaarheid uit te drukken, dit is het doel waartoe wij U uitnoodigen.

H. CARTON DE WIART.

## PROPOSITION DE LOI

## ARTICLE PREMIER.

Tous les Belges, hommes et femmes, âgés de 21 ans accomplis, seront appelés à émettre leur avis sur la question suivante: « Etes-vous d'avis que le Roi Léopold III conserve, oui ou non, l'exercice de sa haute charge constitutionnelle ? ».

## ART. 2.

Le vote aura lieu à la commune du domicile. La réponse à la question sera donnée par chacun sur un bulletin imprimé qui lui sera remis par le bureau de vote.

## ART. 3.

Les dispositions relatives à l'obligation et au secret du vote seront applicables à cette consultation.

## ART. 4.

Un arrêté réglera l'exécution de la présente loi en s'inspirant des règles en vigueur sur le mode de votation.

## ART. 5.

Les frais de cette consultation seront supportés par l'Etat.

## ART. 6.

Le Gouvernement transmettra le résultat de cette consultation nationale au Roi, au Sénat et à la Chambre des Représentants.

## WETSVOORSTEL

## EERSTE ARTIKEL.

Al de Belgen, mannen en vrouwen, ten volle 21 jaar oud, worden opgeroepen om hun meening te kennen te geven over de volgende vraag: « Zijt gij van meening, dat Koning Leopold III de uitoefening van zijn verheven grondwettelijk ambt al dan niet moet behouden ? »

## ART. 2.

De stemming heeft plaats in de gemeente van de woonplaats. Het antwoord op de vraag wordt door ieder gegeven op een gedrukt stembriefje, dat hem wordt overhandigd door het stembureau.

## ART. 3.

De bepalingen betreffende den stemplicht en het geheim der stemming zijn van toepassing op deze raadpleging.

## ART. 4.

Een besluit regelt de uitvoering van deze wet, met inachtneming van de geldende regelen op de wijze van stemmen.

## ART. 5.

De kosten van deze raadpleging worden gedragen door den Staat.

## ART. 6.

De Regeering maakt den uitslag van deze volksraadpleging over aan den Koning, aan den Senaat en aan de Kamer der Volksvertegenwoordigers.

H. CARTON DE WIART,  
H. HEYMAN,  
J. MERGET,  
Ch. A. d'ASPREMONT-LYNDEN,  
E. BLAVIER,  
E. MAES.